

Cserba Júlia

Greatest Hits

Robert Combas retrospektív kiállítása

→ Musée d'art contemporain, Lyon

→ 2012. február 24 – július 15.

ROBERT COMBAS nem túloz, amikor arra figyelmezteti a kiállítása iránt érdeklődőket: aki igazán meg akarja nézni, annak 2-3 napot kell rászánnia. A művész három évtizedes munkásságát összegző retrospektív kiállítás több mint hatszáz alkotást gyűjtött egybe a Lyoni Musée d'Art contemporain (MAC) három emeletnyi, teljes kiállítóterületén. Alapos megtekintése nemcsak komoly fizikai, de szellemi erőfeszítést is követel a látogatótól. Az épület felé közeledve már távolról feltűnik a homlokzaton elhelyezett, Combas egy 2010-es festményéből kiragadott, hatalmas méretre felnagyított, egész alakos, képregényszerű figurája, mintegy előrevetítve, mire is számíthatunk.

A kiállítás részben időrendben, részben témák köré csoportosítva igyekszik rendszerbe foglalni Combas sokrétű és a szó szoros értelmében sokszínű munkáit. Az első termek a képzőművészeti pályára készülők, majd azon elinduló Combas rajzaival, festményeivel ismertetnek meg bennünket, a gyerekkori rajzoktól első markánsan kirajzolódó, egyéni stílusú képei megjelenéséig. Az 1957-ben Lyonban született, Sète-ben nevelkedett művészt már az elemi iskolában minden tantárgynál jobban érdekelte a rajz, és még tíz éves sem volt, amikor megértő szülei beiratták a városka egyik művészeti iskolájába. Gyerekkori rajzait főként jól ismert képregények (Tom és Jerry, Tintin, Miki egér) inspirálták. Annak ellenére, hogy ezek átlagosnak tekinthető, kevés eredetiséget mutató rajzok, mégis okkal kerültek a kiállításra: a csatajelenetekben és a serdülőkori rajzok zenészeiben már ugyanazok a témák merülnek fel, mint Combas számos későbbi festményében. „Valaki mindig le akar győzni téged, túl akar szárnyalni, meg akar szégyeníteni,

meg akar ölni...” – m ondtá találkozásunk során. A tragikus, elborzasztó, undorító háború, ahogy ezt egyik legjellegzetesebb, 1987-ben készült festménye, a *Love and Peace et Happiness* is reprezentálja, Combas-nál nevetség tárgya lesz. A tőle megszokott, monumentális méretű festmény főszereplői, Major Dundee orosz-amerikai katonatiszt és a nemesi származású Henri Thomson közt halálra menő csata folyik egy darabka földért, egy golfpályáért. A háborús kavalkádban, a gránátok sűrűjében árválkodik egymagában a Love & Peace táblát tartó, erőszakmentességért tüntető alak.

A zene – és erre utal a kiállítás címe, a *Greatest Hits* is – legalább olyan fontos helyet foglal el Robert Combas munkásságában, mint a festészet, pontosabban fogalmazva a kettő együtt, melyek egymással szorosan összefonódva töltik ki életét. „Festészetem rock, a rock fílingjének keresése.” – állítja. Combas előbb lett ismert zenészként, mint képzőművészként. 1978-ban, akkori élettársával, CATHERINE BRINDELLEL és RICHARD DI ROSÁVAL (a festő HERVÉ DI ROSA bátyjával) megalakította a zaj- és rockzenét dada-szövegekkel párosító, dob-gitár-ének összetételű, punkos hangvételű együttesét, a Dél-Franciaországban gyorsan népszerűvé váló *Démodés*-t. Az együttes koncertjeivel foglalkozó kritikák tettek először említést festészetéről. Ugyanebben az időben Catherine Brindellel és Hervé di Rosával – akivel a montpellier-i Ecole de Beaux-Arts-on került barátságba – elindította kollázsokat, rajzokat, fotókat tartalmazó, száz példányban terjesztett fanzinját, a *Batot*. Ezekben a kiadványokban már ott rejtőzik az alig három évvel később kikristályosodó, szabályokat, vázlatokat, előtanulmányokat nélkülöző festészeti irányzat, amelynek a Combas és di Rosa munkáit figyelemmel kísérő BEN VAUTIER később a *Figuration libre* nevet adja. 1981-ben a lakásából elköltöző BERNARD LAMARCHE-VADEL műkritikus¹ felajánlotta a fiatal művészeknek, hogy rendezzenek kiállítást kiürített, Fondary utcai loftjában, és a kiállításnak a *Finir en beauté* címet adva, a kurátori feladatot is magára vállalta. Combas és Hervé di Rosa mellett meghívta a hasonló szellemben dolgozó Catherine Viollet-t, JEAN-CHARLES BLAIS-t, FRANÇOIS BOISROND-t és nem utolsósorban az ígéretes tehetségű (25 éves korában meghalt) RÉMI BLANCHARD-t. Az eseményt a francia művészettörténet a *Figuration libre* születéséként tartja számon. Ekkora Combas már rátalált egyéni hangjára, a hetvenes évek viszonylag egyszerűbb, a képregényhez közel álló ábrázolását, benne háromszögfejű, égnék álló hajjú, furcsán grimaszoló emberkéivel, egy túlszű-

ROBERT COMBAS
Psychopatex pár,
1995, 125 × 165 cm,
akril, vászon, Sophie
Reynaud gyűjtemény,
Párizs © Adagp,
Párizs, 2012

¹ Bernard Lamarche-Vadel (1949–2000) író, költő, műkritikus, 2009-ben a Musée d'art moderne de la Ville de Paris nagyszabású kiállítását szentelt emlékének.

folt, pszichedelikus, színekben tobzódó stílus váltotta fel, leginkább talán Richard Lindner és Peter Saul alakjaihoz hasonlítható emberekkel és emberi tulajdonságokkal felruházott állatokkal. A nyolcvanas évektől Combas megszállott harcot vív az üres vászonnal, vérmes igyekezettel tölti ki szinte minden négyzetcentiméterét. Absztrakt motívumokkal borítja be, ebbe a térbe helyezi el alakjait, az elkészült képekhez pedig kommentárokat fűz, történeteket kreál. A kiállítás rendezői a pályakezdet bemutatása után – elszakadva a kronológiától – témák szerinti csoportosításban tárják elénk a már kiforrott Combas munkásságát. A megoldás jó választásnak bizonyult, mert ilymódon nemcsak az derül ki világosan a néző számára, hogy bizonyos kérdések a kezdettől napjainkig végigkísérik a művészt, de arra is módot ad, hogy nyomon követhessük feldolgozásuk alakulását a különböző periódusokban. Így például a halál egészen másképpen jelenik meg a mindössze két fityegő autódíszat, egy plüssnyuszit és egy műanyag csontvázat ábrázoló, 1981-es *La Mort et le petit lapin*-en, mint a 2009-ben festett, sötét tónusú, telítettebb festményén, a *Le pendu à l'endroit*-n, melyen a stilizált csillagokkal és más motívumokkal telerakott háttér előtt egy lábánál fogva felakasztott férfialak

Robert Combas a zenész
© Fotó: Cserba Júlia

ROBERT COMBAS
Dél-vidék, részlet © Fotó: Cserba Júlia

ROBERT COMBAS
Miki mindenkié, 1979,
akril, farost,
141 × 80 cm, Centre
Pompidou Collection
© Adagp, Párizs, 2011

himbáldozik „gondolkodva, lefelé lógó hajjal szélcsendben, egy váratlan dolgokkal borított mennyboltos éjszakán” – ahogy a művész magyarázza. Bármilyen formában is jelenik meg, Combasnál, akár csak a mesében, a halál sohasem végleges, visszafordíthatatlan.

A szexualitás szinte minden munkájában jelen van, ha csak burkoltan is, vagy ha nem magán a festményen, akkor a címben vagy a kommentárban. A csak 18 éven felüliek számára látogatható teremben viszont az erotika, a bujaság, az egyszemélyes, páros és többszereplős szexuális aktus ábrázolásának korlátlan szabadságával szembesülünk, a művész 1981-es tollrajzától, a *Combas disznó történetétől*, a Combas-stílusként emlegetett formától egészen különböző, PIERRE ALECHINSKY képszerkesztésére emlékeztető *Paráználdó fantomig*, 2000-ból. Itt, a központi kép értelmezésének kiegészítéseképpen, a centrumot egy sor kártyalapszerű önálló kép veszi körül. Nők, zenészek, vallás, a pályát meghatározó dél-vidék alkotják a kiállítás további fejezeteit, de a felsorolásból vétek lenni kihagyni TOULOUSE-LAUTREC alkotásainak sajátos feldolgozásait. Combas csodálattal adózik Toulouse-Lautrec előtt, akiben elsősorban a pop-art első előfutárát tiszteli. De nem Toulouse-Lautrec az egyetlen, akinek képeit új formába öntötte. YVON LAMBERT galerista felkérésére 1985-ben a Louvre mesterműveinek egy

sorát, David, Velaquez, Poussin, Rubens festményeit dolgozta fel, majd kövekezett Bacon, Matisse, Picasso és 2010-ben a vámos Rousseau. Combas számára a festmények interpretálása semmiben sem különbözik attól, mint amikor egy zeneművész saját felfogásában eljátszik egy darabot.

Közbevetőleg vissza kell térnünk Combas pályájának korábbi éveire. A Fondary utcai kiállítást egymás után követték az egyéni és csoportos kiállítások Franciaországban és külföldön. Combas szokatlanul rövid idő alatt nemzetközi hírnévre tett szert, képeiért versengtek, a galériák pedig ezt kihasználva irreálisan magasra tornázták árait. A túlértékelés árát viszont maga a művész fizette meg: néhány évi tündöklés után következett a purgatórium, elmarasztaló kritikákkal, ritkuló vásárlásokkal, a gyűjtők elfordulásával. Combas azonban szerencsére nem kereste sem a galériák, sem a közönség kedvét. Ha képeinek tónusa sötétbe is fordult, saját magához állhatatosan híven folytatta munkáját, és ez meg is hozta gyümölcsét. Napjainkra elfoglalta érdemeinek megfelelő helyét, igaz, annál nem többet, de nem is kevesebbet. Amikor 2010-ben hosszabb szünet után újra Párizsban mutatta be legfrissebb festményeit, nagy érdeklődés fogadta kiállítását. Vásznaival együtt egy régi mesternek nem a képét, hanem az írását, John Milton *Elveszett paradicsomát* interpretálta színek, vonalak, figurák kavalkádjában és elmaradhatatlan kommentárjai kíséretében. Példaként álljon itt egy idézet e sorozat egyik darabjához, a *Les Voici et Voilà*-hoz írt szövegből: „Íme a drogosok, züllöttek, perverzek és azok is, akik úgy döntöttek, hogy a kanapéra ugorva tévét néznek, persze síkképernyőt. Leszedek egy gyümölcsöt, egy almát, de én férfi vagyok, azt álmodom, hogy virágnak vagyok álcázva, Margitnak hívnak. És a távolban, de nem túl messze, elbukott angyalokat látok aláhullani rózsaszín fűrtökben...” A párizsi kiállítás képsorával és a legutóbbi idők néhány alkotásaival zárul a tárlat.

A zene az egész kiállítást végigkíséri, minden teremben a művész válogatásának megfelelően, más-más zene szól: Robert Richman, Neil Young, Frank Zappa, Sex Pistols, Alice Cooper, Brian Ferry mellett közel negyven zenekar, énekes szólal meg. Robert Combas szoros kötődését a zenéhez nemcsak a nyolcvanas évektől napjainkig készülő festményei tükrözik, de gazdag kislemezgyűjteménye (amelyből jónéhány képeihez társul, installációszerű elrendezésben kapott helyet) és a közelmúltban saját maga által készített videoklipjei is erről tanúskodnak. Mindezen felül, a szerencsés időpontban érkező látogatók a múzeumban kialakított műteremben dolgozó Combast élőben is hallhatják zongorázni, gitározni, láthatják festeni.